ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ МЕТИ ТА ЗАВДАНЬ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

КОРЧЕНЮК Роман Володимирович - аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

УДК 342.9
DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2023.2.44

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, сформульовано авторське визначення мети державного контролю у сфері банківської діяльності в умовах воєнного стану. Зроблено висновок про те, що завдання державного контролю у різних сферах суспільного життя є досить схожими, однак при цьому різними за своєю сутністю, що обумовлено специфікою сфери здійснення такого контролю. Аргументовано що завдання державного контролю у сфері банківської діяльності в умовах воєнного стану слід поділити на загальні та спеціальні.

Ключові слова: контроль, державний контроль, банківські установи, банківська сфера, мета, завдання.

Постановка проблеми

Сьогодні, в умовах повномасштабної військової агресії, забезпечення стабільного функціонування банківської системи є одним із ключових завдань українського законодавця. А відтак, цілком справедливим буде говорити про те, що контроль у сфері банківської діяльності в сучасних реаліях виконує функцію захисту національних інтересів у фінансовій сфері. Зокрема, йдеться про запобігання діяльності установ, пов'язаних із країною-агресором, а також унеможливлення фінансування терористичної діяльності чи легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом. Таким чином, у цьому контексті контроль є не лише економічним, а й безпековим інструментом, що дозволяє державі зберігати цілісність фінансової системи й забезпечувати належне функціонування грошово-кредитного механізму. Отже, в умовах воєнного стану, державний контроль у банківській сфері трансформується з традиційного регуляторного механізму у стратегічний інструмент підтримання фінансової системи, соціальної стабільності та національної безпеки, від ефективності якого значною мірою залежить здатність держави витримати економічне навантаження війни та забезпечити післякризове відновлення. Зауважимо, що здійснення державного контролю у сфері банківської діяльності в умовах воєнного стану не є явищем хаотичним, а відтак він здійснюється з певною метою, реалізація якої передбачає необхідність вирішення низки завдань.

Стан дослідження

Окремі проблемні питання, пов'язані із забезпечення функціонування банківської сфери, у своїх наукових працях розглядали: І.А. Безклубий, Л.А. Дудинець, С.І. Крук, В.І. Мельник, А.В. Марущак, С.В. Надобка, О.В. Царікова, Т.В. Чехович та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, в юридичній літературі недостатньо опрацьованим залишається наукових підхід щодо узагальнення мети та завдань державного контролю у сфері банківської діяльності.

Мета дослідження полягає у тому, щоб сформулювати мету та виділити завдання

державного контролю у сфері банківської діяльності в умовах воєнного стану. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити **наступні завдання**: узагальнити теоретичні підходи щодо визначення мети державного контролю у різних сферах суспільного життя; розкрити наукове бачення щодо узагальнення завдань здійснення відповідної діяльності.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна статті полягає у тому, що в ній дістав подальшого опрацювання теоретичний підхід щодо визначення мети та завдань державного контролю у сфері банківської діяльності в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу

Починаючи наукове дослідження відзначимо, що державний контроль, як правове явище, а також мета та завдання його здійснення досліджувались в межах різних наукових проблематик. Взагалі, мета – це певний, кінцевий, бажаний результат, якого прагнуть досягти певні суб'єктів у відповідній сфері суспільного життя. З. Є. Шершньова пише, що мета є складовою поведінки та усвідомленої діяльності особи, виражається в передбаченні наслідків дій, визначенні шляхів досягнення потрібних результатів за допомогою конкретних засобів. Поняття «мета» може тлумачитися як мотивація, бажання, напрям чи спосіб. У контексті управління мета розглядається як передбачувана ідея, яку можна реалізувати. У практичному визначенні цілей акцент робиться на спрямованості на інтеграцію зусиль, об'єднання різнобічних дій як окремої особи, так і організації, для формування впорядкованої системи або процесу. Мета є вихідною точкою, яка визначається системою взаємодії між суб'єктом та об'єктом управління, оскільки їхні взаємовідносини відображають взаємозв'язок мети, засобу та результату [1, с. 205].

Мета, пише у своєму дисертаційному дослідженні І.С. Канзафарова, – це вільно сформоване суб'єктивне уявлення про бажаний, ще не здійснений стан будь-якого об'єкта дійсності і шляхи його досягнення. Результат – це здійснена мета, це завжди факт об'єктивної дійсності, що планувався і був досягнутий певним шляхом. Мета, як ідея, не може безпосередньо визначити наслідок. Вона робить це опосередковано, через інші об'єктивні явища, що виконують службову роль засобу. Кожна з трьох вищезазначених категорій визначається через дві інші. Мета не існує без результату (не буває цілей, ні на що не спрямованих) і ніколи не реалізується безпосередньо. Статус наслідку ми приписуємо якомусь об'єктивному явищу, лише коли він є досягненням певної мети (у противному випадку він залишається просто явищем). У той же час наслідок є проявом чинності засобів (він не існує до них, як безпосередньо даний, в іншому випадку меті ні до чого було б прагнути, як вона повинна це робити за визначенням) [2, с.169-170].

З огляду на зазначене вище, можемо дійти до висновку, що загальна мета державного контролю — це кінцевий, свідомо визначений та бажаний результат діяльності уповноважених органів, спрямований на забезпечення законності, стабільності, ефективності та безпеки у відповідній сфері суспільних відносин шляхом вчинення певних дій спрямованих на запобігання правопорушенням. Це лише загальне бачення мети державного контролю, її специфіка деталізується та змінюється в залежності від сфери реалізації.

Так, А.В. Данилюк вказує, що загальною метою здійснення державного контролю за безпечністю та якістю харчових продуктів є забезпечення безпеки продовольства в Україні. А конкретною – підвищувати безпечність та якість харчових продуктів шляхом здійснення перевірок діяльності суб'єктів господарювання на відповідність вимогам законодавства та прийняття відповідних рішень [3]. А. Васильєв акцентує увагу на тому, що метою державного контролю є не лише збір актуальної аналітичної інформації про реальний стан справ у підконтрольних структурах, а й виявлення порушень та відхилень від встановлених норм, а також усунення таких відхилень. Водночас контроль передбачає

глибший аналіз — вивчення причин і умов, що призвели до цих порушень. Крім того, контрольна діяльність спрямована на коригування роботи органів виконавчої влади з метою підвищення ефективності їхньої управлінської, правоохоронної та правозабезпечувальної функції. Інакше кажучи, відмічає автор, державний контроль виконує роль інструменту вдосконалення механізмів реалізації виконавчої влади, враховуючи перспективи розвитку підконтрольних об'єктів, а також сприяє прогнозуванню та плануванню найбільш результативних шляхів досягнення ними поставлених цілей [4, с.258]. О.В. Ситяшенко вказує, що метою державного контролю є отримання інформації, аналіз якої допомагає знайти найбільш доцільні та раціональні рішення з питань забезпечення злагодженої, чіткої роботи органів державної влади усіх рівнів і ланок, добросовісного та якісного виконання посадовими особами та державними службовцями своїх обов'язків, раціонального використання ними наданих їм прав для забезпечення добробуту суспільства, його подальшого зростання за допомогою притаманних йому заходів, способів і прийомів [5, с. 34].

Таким чином, метою державного контролю у сфері банківської діяльності в умовах воєнного стану є досягнення стабільного та ефективного функціонування банківської системи України, захист фінансових та інших інтересів держави, громадян, суб'єктів господарювання, а також мінімізація фінансових ризиків та запобігання загрозам економічній безпеці в умовах війни. Вирішенню вказаної мети, як вбачається, передує вирішення низки завдань.

В.М. Цепенда у своєму науковому дослідженні акцентує увагу на тому, що основними цілями реалізації державного контролю в Україні є: охорона конституційного ладу, прав і свобод людини і громадянина; забезпечення режиму законності, верховенства і прямої дії Конституції України; забезпечення виконання органами державної влади, місцевого самоврядування, посадовими особами, а також дотримання громадянами та їх об'єднаннями Конституції і законодавства держави, контроль та нагляд за тим, щоб закони, постанови та інші нормативно-правові акти, прийняті в Україні, не суперечили Основному закону країни; підвищення ефективності державного регулювання, підтримка стабільності державного устрою, а також в разі виявлення відхилень від заданих параметрів формулювання вимог та заходів щодо усунення цих відхилень [6]. Ю.М. Рєпкіна у своєму дисертаційному дослідженні, присвяченому адміністративно-правовим основам регулювання фізичної культури і спорту, дійшла до висновку, що основними завданнями державного контролю у сфері фізичної культури і спорту є забезпечення реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту, запобігання порушенням законодавства України у сфері фізичної культури і спорту, своєчасне виявлення таких порушень і вжиття відповідних заходів щодо їх усунення, забезпечення додержання фізкультурно-оздоровчими і спортивними організаціями стандартів і нормативів у сфері фізичної культури і спорту, запобігання порушення прав і свобод людини і громадянина у цій сфері [7]. В.О. Ромасько до завдань державного контролю у сфері будівництва пропонує відносити такі: 1) забезпечення реалізації державної політики у сфері будівництва; 2) отримання об'єктивної та достовірної інформації про стан дотримання законності та дисципліни у сфері будівництва; 3) забезпечення безпеки під час будівельних робіт, дотримання прав споживачів будівельної продукції; 4) попередження та виявлення правопорушень у сфері будівництва, їх припинення; 5) встановлення причин та умов, що сприяють їх учиненню; 6) притягнення винних до відповідальності; 7) узагальнення практики застосування та дотримання будівельного законодавства [8].

Інший автор, - О. Шевчук, основними завданнями державного контролю за законним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів називає: а) забезпечення належного державного контролю за їх обігом, а також розроблення і здійснення комплексу заходів щодо зменшення обсягу їх незаконного розпо-

всюдження на території України; б) створення належних умов для провадження господарської діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; в) оперативний контроль за культивуванням нарковмісних рослин та діяльністю сільськогосподарських підприємств, які отримали ліцензію на право їх вирощування; г) дотримання протоколів і стандартів лікування наркозалежних осіб; д) забезпечення законних потреб легального обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів з одночасною протидією їх незаконному обігу тощо. Запропонований аналіз завдань та мети державного контролю за законним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів може стати підґрунтям для подальшого теоретичного дослідження державного контролю в цій сфері, а також у подальшому вдосконаленню антинаркотичного законодавства України [9].

А.В. Данилюк акцентує увагу на тому, що завдання державного контролю за безпечністю та якістю харчових продуктів є конкретними способами досягнення мети його здійснення, зокрема: а)забезпечення дотримання законодавства України про безпечність та якість харчових продуктів та запобігання будь-яким проявам його порушення звжиттям заходів щодо їхнього усунення; б)забезпечення реалізації державної політики у сфері забезпечення безпеки харчових продуктів в Україні; в) забезпечення додержання суб'єктами виробництва, реалізації та/або обігу харчових продуктів стандартів і нормативів у сфері забезпечення безпеки харчових продуктів в Україні; г)гарантування споживачу, що випущений в реалізацію харчовий продукт позбавлений ризику, тобто є безпечним та відповідає заявленим вимогам, тобто є якісним. Внутрішньо-організаційним завданням здійснення державного контролю за безпечністю та якістю харчових продуктів слід вважати необхідність контролюючого органу слідувати процедурі його здійснення, зокрема перевірити чи дотримано норми різних законодавчих та підзаконних актів [10].

Тож, аналіз наведених вище наукових позицій дає змогу дійти до висновку, що завдання державного контролю у різних сферах суспільного життя є досить схожими, однак при цьому різними за своєю сутністю, що обумовлено специфікою сфери здійснення такого контролю. На нашу думку, розмірковуючи про завдання державного контролю у сфері банківської діяльності в умовах воєнного стану слід виходити із того, що останні доцільно поділити на дві групи: загальні та спеціальні.

Так, загальні завдання є характерними для системи здійснення державного контролю у сфері банківської діяльності незалежно від часу. До переліку останніх, як вбачається, найбільш доцільно віднести наступні:

- перевірка стану дотримання норм чинного законодавства банками;
- моніторинг фінансової стійкості банків, рівня капіталізації та ліквідності;
- протидія відмиванню коштів та фінансуванню тероризму;
- захист прав, свобод та інтересів вкладників та клієнтів банків;
- забезпечення дотримання банками принципів чесної конкуренції;
- сприяння зниженню системних ризиків у банківській системі.

Що ж стосується завдань спеціальних, то вони властиві для періоду воєнного стану, який відповідно до норм чинного законодавства представляє собою особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із за-

АНОТАЦІЯ

Відмічено, що загальна мета державного контролю — це кінцевий, свідомо визначений та бажаний результат діяльності уповноважених органів, спрямований на забезпечення законності, стабільності, ефективності та безпеки у відповідній сфері суспільних відносин шляхом нагляду, регулювання та запобігання порушенням

Аргументовано, що метою державного контролю у сфері банківської діяльності в умовах воєнного стану є досягнення стабільного та ефективного функціонування банківської системи України, захист фінансових та інших інтересів держави, громадян, суб'єктів господарювання, а також мінімізація фінансових ризиків та запобігання загрозам економічній безпеці в умовах війни.

До загальних завдань державного контролю у сфері банківської діяльності віднесено: перевірка стану дотримання норм чинного законодавства банками; моніторинг фінансової стійкості банків, рівня капіталізації та ліквідності; протидія відмиванню коштів та фінансуванню тероризму; захист прав, свобод та інтересів вкладників та клієнтів банків; забезпечення дотримання банками принципів чесної конкуренції; сприяння зниженню системних ризиків у банківській системі.

Доведено, що спеціальними завданнями державного контролю у сфері банківської діяльності в умовах воєнного стану є наступні: забезпечення безперервної роботи критично важливих банківських установ в умовах бойових дій чи окупації; перевірка стану дотримання спеціальних режимів валютного регулювання, запроваджених під час війни; запобігання фінансуванню з боку банківської системи окупаційних структур, терористичних організацій та пов'язаних з ними суб'єктів; моніторинг банківських операцій на предмет спроб виведення капіталу за кордон в обхід валютних обмежень; підтримка фінансової стабільності та довіри до банківської системи серед населення в умовах підвищеної соціальної напруги; протидія кібератакам та кіберзагрозам, спрямованим на дестабілізацію банківської інфраструктури.

Ключові слова: контроль, державний контроль, банківські установи, банківська сфера, мета, завдання.

значенням строку дії цих обмежень [11]. А відтак, режим воєнного стану прямо впливає на всі сфери суспільного життя, в тому числі й банківську. Тож, до спеціальних завдань державного контролю у досліджуваній сфері суспільного життя в умовах воєнного стану найбільш доцільно віднести:

- забезпечення безперервної роботи критично важливих банківських установ в умовах бойових дій чи окупації;
- перевірка стану дотримання спеціальних режимів валютного регулювання, запроваджених під час війни;
- запобігання фінансуванню з боку банківської системи окупаційних структур, терористичних організацій та пов'язаних з ними суб'єктів;
- моніторинг банківських операцій на предмет спроб виведення капіталу за кордон в обхід валютних обмежень;
- підтримка фінансової стабільності та довіри до банківської системи серед населення в умовах підвищеної соціальної напруги;
- протидія кібератакам та кіберзагрозам, спрямованим на дестабілізацію банківської інфраструктури.

Висновки

Тож, саме вказані завдання, як вбачається, найбільш змістовно розкривають практичний бік державного контролю у сфері банківської діяльності в умовах воєнного стану. Як недолік варто відмітити, що вказані завдання не віднайшли належного нормативно-правового закріплення, що є суттєвим недоліком, як з практичної, так і теоретичної точок зору.

Література

1. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : КНЕУ, 2004. С. 205.

2. Канзафарова І.С. Теоретичні основи цивільно-правової відповідальності в Україні [Текст] : дис... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Канзафарова Ілона Станіславівна ; НАН України, Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. К., 2007. 453 с.

3. Данилюк А. В. Мета та завдання здійснення державного контролю за безпечністю та якістю харчових продуктів. Юридична наука. 2020. № 8 (10). С. 73–80.

4. Васильєв А.С. Адміністративне право України (Загальна частина), Навчальний посібник. Харків: «Одіссей», 2001. 288 с.

5. Державний контроль за діяльністю бюджетних установ / [упорядочник О. В. Ситяшенко]. К. : Задруга, 2004. 718 с.

6. Цепенда В. М. Сутність державного контролю як організаційно-правовий спосіб забезпечення законності в енергетичній галузі / В. М. Цепенда // Публічне управління і адміністрування в Україні. 2020. Вип. 16. С. 133-142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/puau_2020_16_25

7. Рєпкіна Ю. М. Адміністративно-правові основи регулювання фізичної культури і спорту: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2010. 232 с.

8. Ромасько В. О. Державний контроль у сфері будівництва: адміністративно-правові засади: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2010. 196 с.

9. Шевчук О. Мета та завдання державного контролю за незаконним обігом наркотичних засобів,психотропних речовин і прекурсорів. Адміністративне право і процес. Вип.2, 2018 URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/2/22.pdf

10. Данилюк А. В. Мета та завдання здійснення державного контролю за безпечністю та якістю харчових продуктів. Юридична наука. 2020. № 8 (10). С. 73–80.

11. Про правовий режим воєнного стану / Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text

SUMMARY

It is noted that the general goal of state control is the final, consciously determined and desired result of the activities of authorized bodies, aimed at ensuring legality, stability, efficiency and security in the relevant sphere of public relations through supervision, regulation and prevention of violations.

It is argued that the goal of state control in the field of banking activity in martial law is to achieve stable and effective functioning of the banking system of Ukraine, protect the financial and other interests of the state, citizens, business entities, as well as minimize financial risks and prevent threats to economic security in wartime.

The general tasks of state control in the field of banking activity include: checking the state of compliance with the norms of current legislation by banks; monitoring the financial stability of banks, the level of capitalization and liquidity; combating money laundering and terrorist financing; protecting the rights, freedoms and interests of depositors and bank clients; ensuring that banks adhere to the principles of fair competition; contributing to the reduction of systemic risks in the banking system.

It has been proven that the special tasks of state control in the field of banking activities under martial law are the following: ensuring the continuous operation of critically important banking institutions in conditions of hostilities or occupation; checking the state of compliance with special currency regulation regimes introduced during the war; preventing financing by the banking system of occupation structures, terrorist organizations and related entities; monitoring banking operations for attempts to withdraw capital abroad to circumvent currency restrictions; maintaining financial stability and confidence in the banking system among the population in conditions of increased social tension; countering cyberattacks and cyberthreats aimed at destabilizing the banking infrastructure.

Keywords: control, state control, banking institutions, banking sector, goal, tasks.